

In memoriam

AKADEMIK NENAD VEKARIĆ (1955-2018)

Ovim se brojem opraštamo od Nenada Vekarića (Split, 26. prosinca 1955 - Zagreb, 20. srpnja 2018), dugogodišnjeg urednika ovog časopisa. Premda se već od rane mladosti zanimao za povijesnu demografiju, završio je studij prava u Zagrebu, a zatim magistrirao i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zadru. Od 1984. do smrti radio je u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, od 1987. kao upravitelj, a od 2017. i kao voditelj. Pokrenuo je i uređivao časopis na engleskom jeziku *Dubrovnik Annals*. Bio je voditelj i glavni istraživač više znanstvenih projekata. Njegovim je zalaganjem na Sveučilištu u Dubrovniku otvoren dodiplomski studij “Povijest Jadrana i Mediterana”, a utemeljio je i vodio zajednički doktorski studij “Povijest stanovništva” (2006-2017) sveučilištâ u Zagrebu i Dubrovniku te bio mentor brojnim doktorandima. Za svoje je znanstvene radove primio niz visokih nagrada. Od 2000. bio je član suradnik, a od 2012. redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Razredu za društvene znanosti.

Nenad Vekarić ostavio je za prerano umrlog znanstvenika neuobičajeno bogat opus od tridesetak knjiga (napisanih samostalno i u suautorstvu) te preko pedeset zapaženih i često citiranih izvornih znanstvenih radova, uz stručne radove, enciklopedijske natuknice i publicističke priloge. Najznačajnije mu je djelo monumentalna serija *Vlastela grada Dubrovnika* (u 9 objavljenih svezaka, 10. u pripremi), u kojemu je s raznih aspekata obradio dubrovačke vlasteoske rodove od prvih vijesti u izvorima do današnjih dana, zahvaćajući pri tome i mnoge aspekte povijesti Republike kojom je taj stalež vladao. Dokazavši da su borbe između vlasteoskih klanova stoljećima određivale dubrovačku politiku i javni život, u tim i drugim knjigama srušio je mit o Dubrovniku kao sredini koja je ostala pošteđena od unutarnjih sukoba.

Vlastita genealoška baza podataka koja sliči na grandiozni “naknadni popis stanovništva” područja nekadašnje Dubrovačke Republike, stvarana desetljećima, poslužila je Vekariću također za monografske obrade povijesti stanovništva Pelješca, Konavala i Lastova, a autorova prerana smrt uskratila nam je planirane doprinose o ostalim gradskim slojevima te o području Astoreje i

dubrovačkih otoka. Ti prinosi Vekarića i njegovih suautora predstavljaju prvu temeljitu znanstvenu obradu društvene strukture dubrovačkih ruralnih područja.

Prilozima iz povijesti demografije Vekarić je postigao međunarodno značajne rezultate, posebno zaključcima o procesu demografske tranzicije, za koji je utvrdio da je na dubrovačkom području počeo vrlo rano, no - osim kod elite - dugo zastao u središnjoj fazi, uzrokujući niz društvenih problema koji su tištali dubrovačko 19. stoljeće. U suautorstvu s Vladimirom Stipetićem objavio je opsežnu monografiju *Povijesna demografija Hrvatske* kojom je ta disciplina u nas dobila svoj cjeloviti znanstveni pregled i valorizaciju.

U radovima o povijesti kriminaliteta i kaznenog suđenja Nenad Vekarić ulazio je u vrlo izazovne i nekonvencionalne teme, kao što je pitanje koliko udaljenost sudske institucije utječe na podnošenje tužbi i kaznenih prijava. Zajedno sa svojim suautorima došao je do vrijednih zaključaka o dubrovačkom liku tzv. tranzicije kriminaliteta s tjelesnog nasilja na nanošenje imovinske štete sredinom 18. stoljeća, temi o kojoj se još uvijek vode žive rasprave na međunarodnoj znanstvenoj sceni.

Osim što je bio vrlo originalan znanstvenik, koji je često nudio prevratne interpretacije, Vekarić je bio izvrstan u kraćim sintezama, u kojima je dolazila do punog izražaja njegova poslovična koncentracija na bitno i štedljiv stil. U njegovome djelu rijetko će se naći velikih riječi, a neodmjerenih nikad.

Vekarićev se metodološki pristup odlikuje promišljenom ravnotežom kvalitativnih i kvantitativnih analiza. Smatrao je da ne treba prepričavati riječima ono što se može pregnantnije izraziti tablicom i grafikonom, no kvantitativne metode u njegovim se istraživanjima nisu otimalne uzdi temeljnog pitanja "a čemu to služi". Radeći na zapostavljenim izvorima iz tzv. malih serija Dubrovačkog arhiva, među kojima su, primjerice, zapisnici o čupanju nelegalno zasađenih trsova (serija *Vigne*), uspio je doći do rezultata značajnih za povijesnu demografiju dubrovačkog kraja. Kombinirajući na tome i drugim primjerima "metodu reprezentativne kapi" s genealoškom metodom, uspio je dokazati kako se iz nekog ograničenog seta podataka mogu ekstrapolirati vrijedne informacije za široke zaključke.

Vjerujući ponajprije izvorima, Vekarić je "probušio" mnoge napuhane mitove o dubrovačkoj povijesti, ne samo onaj o idiličnoj slozi unutar vlasteoskog staleža. Spomenimo, na primjer, knjigu *Falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova*, u kojoj je kao suautor s Nikom Kapetanićem demistificirao i prokazao falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova. Hrvatski suvremeni trenutak zadužio

je i suradnjom na izdanjima koja su temeljito, *sine ira et studio*, ispitala i objasnila povijesnu pozadinu granica na jugu države, dajući autoritativne argumente za sporove koji su tada bujali.

Vekarić je bio znanstvenik dugog daha, spreman uroniti u more podataka koje bi mnoge obeshrabrilo i natjeralo da se zadrže u sigurnoj historiografskoj luci. Njegov *opus magnum* - serija knjiga o dubrovačkoj vlasteli - nastajao je doslovno desetljećima, destilacijom važnih zaključaka iz sitnih anagrafskih i genealoških informacija. Indikativno je pitanje jednog našeg inozemnog kolege “koliki je tim radio na Vekarićevoj seriji o vlasteli”, kojemu je bilo nezamislivo da je taj projekt kreirao i izveo samo jedan znanstvenik.

Obilje Vekarićevih radova u suautorstvu nije imalo ni najtanju sponu s kakvim prozaičnim razlozima bodovanja u znanosti. Često je pisao radove s onima koji su u akademsku zajednicu tek kročili ili s onima kojima povijest nije bila primarna profesija, pokazavši da drži samo do rezultata, znanja i volje. S jednakim poštovanjem odnosio se prema starijoj literaturi, bila ona objavljena kod uglednih izdavača ili u marginalnim publikacijama, gledajući samo na imanentnu vrijednost ideja i argumentacije. Lišen profesionalne taštine, naginjao je tome da u ishodima nekog kolektivnog pothvata potisne svoj udio, zanemari vlastite titule i pozicije, prilazeći svakom suradniku, pa i onom najmlađem, kao sebi ravnom. Time je širio ozračje znanstvene čestitosti, prijeko potrebne u hrvatskoj znanosti.

Vekarić je vjerovao da samo ustrajan rad na izvorima - “rudarenje”, kako je on to zvao - daje temelje za solidne interpretacije koje odolijevaju pomodnostima vremena, a s istim je entuzijazmom u tajne arhivskih vreća uvodio mlade, čije bi prve uspjehe popratio zadovoljnim smiješkom komentirajući “zarazili su se”. No, Vekarić nije stvarao svoje klonove ni klanove, već je u svakome poticao vlastite znanstveno jake strane. Oko njega se stoga nije stvorila monolitna “Vekarićeva škola”, već su se okupili ljudi od kojih svatko ima svoj vlastiti profil, različite interese, a često i disonantne stavove o mnogim elementima dubrovačke povijesti.

Doktorski studij “Povijest stanovništva” sveučilišta u Dubrovniku i Zagrebu Vekarić nije samo kreirao i utemeljio, nego mu je i davao pečat svojim radom i osobnošću. Na tom su studiju uz njega stasali mnogi znanstvenici mlađe generacije, koji već nalaze vlastiti put u povijesnoj znanosti. Vekarićev veliki trud oko osnutka i održavanja studija “Povijest Jadrana i Mediterana” nažalost je prekinut prije no što je iskorišten sav znanstveni ulog koji je Vekarić nudio.

Obično se u čast preminulom kolegi kaže da će, osim u sjećanjima, živjeti u svojim radovima. Kod Vekarića nema dvojbe da će biti tako, jer njegovi su radovi postali stupovi moderne dubrovačke historiografije. No, on će, osim u svojim, živjeti i u radovima svojih mnogobrojnih kolega i učenika, jer skoro da nema knjige ili znanstvenog članka koji nije kritički pročitao i komentirao, za koji nije ponudio genealoške i druge podatke, koji nije oplemenio svojom nesebičnom podrškom i velikim znanjem.

Kao upravitelj Zavoda, Nenad Vekarić pokazao je snagu strateškog razmišljanja i pokretanja aktivnosti koje se oplođuju tek na dugi rok. Primjerice, poticao je izdavanje dubrovačkih vrela, koje je smrću Josipa Lučića u Hrvatskoj bilo gotovo posve zamrlo. Osim zalaganja oko tiskanja knjiga na stranim jezicima, pokrenuo je 1997. izdavanje časopisa na engleskom jeziku *Dubrovnik Annals*, u trenutku kada kontinuitet financiranja još nije bio zajamčen i kada se periodika na engleskom u društvenim znanostima u Hrvatskoj brojila prstima jedne ruke.

Nekrolog nije mjesto za prepričavanje anegdota, no u Zavodu će sa sjetom ostati zapamćeni Vekarićevi mailovi poslani u pet ujutro, izrazita nesklonost “sastančarenju”, njegovi ljetni odmori provedeni uz kompjutor “brojeći mrce”, masne priče o likovima iz arhivskih spisa, veselje s kojim je čekao svaki kamion s paketima novih zavodskih izdanja, brojne proživljene zgode koje je rado prepričavao i onda kada je u njima sam ispadao smiješan. Krasio ga je sjajan smisao za humor te vedrina i toplina koju je unosio u svaki zajednički pothvat.

Hrvatska historiografija baštini od Vekarića velik i značajan opus, a Zavod nasljeđuje zdravo okruženje u kojemu su na cijeni i profesionalna izvrsnost i ljudska toplina. Kao dugogodišnjeg upravitelja dubrovačkog Zavoda za povijesne znanosti HAZU Vekarića je odlikovalo povjerenje u suradnike i stvaranje radne atmosfere u kojoj je svatko bio spreman uložiti cijeloga sebe, jer je tako i on činio. Vazda spreman pomoći savjetom i kritikom, stavlajući na raspolaganje svoje veliko znanje i iskustvo, ulijevao nam je pouzdanje da će uspjeti sve čega se primimo. U prilično samotničkom povjesničarskom poslu osjećali smo da nas Vekarić prati i potiče, da uživa u našim uspjesima i da će uvijek biti tu ako zatreba podmetnuti leđa. S njime na čelu, mi smo zaista postali “ekipa”, kako je to sam volio reći. Zavod će ga pamtit i kao upravitelja koji je iz svakoga znao izvući ono najplemenitije, najkreativnije i najzrelije, a sebe bez krznanja podrediti interesima zajednice.

Nella Lonza